

Gart der Gesundheit: feyeln.

feyeln ccciii Ca

Viola latine grece leucis arabice feneflig vel fenefig.

(Item in dem buch circa instans beschreiben uns die meister und sp [445] rechen daz feyeln sind kalt in dem ersten grad und feucht an dem ende des andern grads. (Feyeln sollen gesammelt werden in dem merzen unnd die trucknen an der sunnen. (Der syropel von feyeln soll baß gesotten werden wann syropel von andern blumen. (Diascorides in dem capitel leucis idest viola beschreibt uns und spricht das feyeln sind uns wol bekant und dise blumen werden in der erczneye genüczet und die werent ein jare. (Dise blumen benemen geschwulst von dem magen und das wasser von dysen blumen ist gar gütt für das geschwere in dem hals genant squinancia das gargaisieret. (Der safft von feyeln kraut benymmet alle erhaben geschwulst die do kommet von hicz. (Des sames getruncken zwey quintiu mitt wein bringet den frauen menstruum. (Die wurczeln gesoten mit wein und die geleget auff das ethaben milcz benymmet die geschwulst davon und machet das trucken. (Auch ist diß sunderlichen gütt genüczet podagricis darüber gelegt als ein pflaster. (Platearius der weysen feyeln gesoten und die geleget auff den bauch der frauen treibet auß das todt kindt und benymmet d matrixn jr geschwulst unnd auch damit gebeet unden auff reyniget die matrixen und bringet menstruum. (Der meister Johannes mesue

(1) **Violen**, 413de kapittel.

Viola Latijn. Grieks leucis. Arabisch feneflig vel fenefig. (**Viola odorata**)

Item, in het boek Circa instans beschrijven ons de meesters en spreken [445] dat violen zijn koud in de eerste graad en vochtig aan het eind van de andere graad. Violen zullen verzameld worden in de maart en die drogen aan de zon. (2) De siroop van violen zal beter gekookt worden dan siroop van andere bloemen. Dioscorides in het kapittel leucis, id est Viola beschrijft ons en spreekt dat violen zijn ons goed bekend en deze bloemen worden in de artsijen genuttigd en die duren een jaar. (6) Deze bloemen benemen gezwollen van de maag en dat water van deze bloemen is erg goed voor de zweer in de hals genaamd squinancia, dat gorgelen. Het sap van violen kruid beneemt alle verheven gezwollen die je komen van hitte. Dat zaad gedronken twee quintin met wijn brengt de vrouwen menstruatie. De wortels gekookt met wijn en die gelegd op de verheven milt beneemt de gezwollen daarvan en maakt dat droog. Ook is dit uitzonderlijk goed genuttigd de podagricus, daarover gelegd als een pleister. Platearius, de witte violen gekookt en die gelegd op de buik van de vrouwen drijft uit dat dode kind en beneemt de matrix zijn gezwollen en ook daarmee gebaad onderop reinigt de matrix en brengt menstruatie. (4) De meester Johannes Mesue spreekt dat violen benemen hoofdpijn dat je komt van hitte en maakt rust en slapen en

spricht dz feyeln benemen haubtwee das do kommet von hicz und machen rūwen und schlaffen und senfftigen auch die brust und benemen uvulam das ist das blat in der kelen und auch squinanciam und dises thūt sunderlich der syropel von feyeln (Die meister sprēchen gemeinklich dz do seÿ dreÿerhande feyeln Eÿner ist weÿß die ander schwarcz dye dritte pfeller far und haben alle ein krafft in der erczneÿ (Feyeln sind gūt gestossen und auff daz verhicziget gelid gelegt an dem leibe (Veÿeln gerochen oder das kraut auff dem haubt getragen vertreibet die trunckenheit. (Veÿeln in wasser gesoten und getruncken benymmet dz schwerenden zanfleich (Veÿeln kraut gesoten und dem bauch nÿderhalb dem nabel mit gebeet hilffet der zerschwollen müter (Veÿeln wurczeln gestossen mit epsig und getruncken hilff dem zerschwollen milczen darauf gelegt (Dises hilffet auch der sucht podagra darauff geleget (Platearius feÿel kraut und die wurzel gestossen mit wasser und das getruncken hilffet fast wol die kinder an dem hūsten und ob sÿ schwere etemen. (Veÿeln ôle ist czū manchen sachen gūt und sunderlich dz in die oren gestossen hilff für allerhand wee darjnn und benymmet das haubtwee das daran gestrichen (Mit dem ôle den bauch gestrichen vertreybet die spulwürme darein vermeneget wurmkraut (Item ein sÿrop (D·iiij·) [446] gemachet von veÿeln blūmen also nymme feyeln blūmen dreÿ handt foll und gesoten in wasser und durch geschlagen unnd auch süß gemachet mitt zucker ist fast gūt wider die hicz des fiebers und bringet auch stūlgang und ist fast gūt wider die verhiczt leber Platearius

verzacht ook de borst en beneemt uvulam, dat is de huig in de keel, en ook keelontsteking en dat doet vooral de siroop van violen. (7) De meesters spreken algemeen dat er zijn drie soorten violen. Een is wit, de ander zwart, de derde felle kleur en hebben alle een kracht in de artsenij. Violen zijn goed gestoten en op dat verhitte gelid gelegd aan het lijf. Violen geroken of dat kruid op het hoofd gedragen verdrijft de dronkenschap. Violen in water gekookt en gedronken beneemt dat zwerende tandvlees. Violenkruid gekookt en de buik onder de navel meet gebaad helpt de gezwollen baarmoeder.

Violenwortels gestoten met azijn en gedronken helpt de gezwollen milt, daarop gelegd. Dit helpt ook de ziekte podagra, daarop gelegd. Platearius, vioolkruid en de wortel gestoten met water en dat gedronken helpt erg goed de kinderen bij het hoesten en als ze zwaar ademen. (3) Violenolie is tot vele zaken goed en vooral dat in de oren gestoten helpt voor allerhande pijn daarin en beneemt de hoofdpijn, dat daaraan gestreken. Met de olie de buik gestreken verdrijft die spoelwormen daarin, vermengt met wormkruid. (2) Item, een siroop [446] gemaakt van violenbloemen alzo; neem violenbloemen drie hand vol en kook het in water en doorgeslagen en ook zoet gemaakt met suiker is erg goed tegen de hitte van de koorts en brengt ook stoelgang en is erg goed tegen de verhitte (5) lever, Platearius.

Zie kapittel 432. De afbeelding geeft duidelijk een viool weer.

Vorm.

Het maarts viooltje is een overblijvend plantje met hartvormige blaadjes dat in schaduwrijke plaatsen groeit. De bloemen zijn tweezijdige symmetrisch, violetblauw en zeer kort gespoord. Bloeit van maart tot mei. De zaaddoosjes barsten in 3 delen open waardoor de zaden eruit geslingerd worden. Stengelloze plant, wortelstok met lange en dunne, wortelende uitlopers. Er zijn vormen met witte, lila, purperrode en zwavelgele bloemen.

Naam.

(1) Dodonaeus; 'De viool wordt in het Grieks Ion en Ion porphyroun geheten, dat is purperkleurige viool of in het Latijn Viola purpurea. Theophrastus noemt ze Ion melan en Mananion, dat is in het Latijn Viola nigra of zwarte viool om de zwartachtige purperen kleur die men in de bloemen ziet. Plinius schrijft dat deze bloemen alleen van de andere violen met de gewone naam Ion afgezonderd en verscheiden is en dat daarna de purperkleurige kleren in het Latijn Ianthinae vestes genoemd plegen te wezen. In de apotheken is deze bloem met de Latijnse naam Viola bekend, maar het kruid zelf of de bladeren, stelen en wortels worden aldaar Violaria en Mater Violarum, dat is Moeder der violen genoemd. In het Nederduits noemt men ze violetten, in het Hoogduits Blaw Violen of Mertzen

Violen, in het Frans insgelijks ook violette de Mars, dat is Viola Martia of maartse viool omdat ze meestal in de maand maart plegen te bloeien.

De violen hebben hun naam Ion in het Grieks gekregen, zo Nicander in zijn boek Geoponica schrijft en als Hermolaus vertelt, naar sommige nimfen van het landschap Ionia die aan Jupiter allereerst deze bloemen gegeven en hem daarmee vereerd hebben. Andere verzekeren (immers zo de poëten versieren) dat de violen hun naam Ion in het Grieks gekregen hebben naar de jonkvrouw Jo, want nadat Jupiter zijn beminde Jo in een koe veranderd had om haar also voor zijn huisvrouw Juno te verbergen zo heeft de aarde tot voedsel en nooddruft van haar deze bloem voortgebracht en daarvan hebben de violen altijd de naam van die jonkvrouw Ion behouden. Zelfs geloven sommige dat de Latijnse naam Viola daarvan noch zijn oorsprong heeft als of men Viola in plaats van Vitula zei, dat is jonge koe of kalf, mits de letter t wegwerpen. Servius schrijft ook dat de viool daarom in Latijn Vaccinium genoemd is geweest naar de naam van deze jonkvrouw Jo die in een koe veranderd was, want het woord Vacca betekent een koe als blijkt in de uitlegging van de Bucolica van Virgilius die de voornoemde Servius gemaakt heeft, nochtans op andere plaatsen van Virgilius schijnt het dat hij de violen van de Vaccinia verscheiden heeft als twee soorten bloemen te wezen want hij schrijft daar aldus van in zijn tiende Ecloga:

‘De violen zijn zwart en de Vaccinia mede’.

Oude schrijvers noemden het welriekende viooltje *ion melan*: viola nigra, zwarte viool. Eenmaal komt het viooltje voor bij de beschrijving in de Odyssee van de wonderbare, zelfs de goden verbazende natuur van de grot van Calypso, waar het gewasje groeit in de weiden.

Bij de Grieken en Romeinen werd later een gans aantal van welriekende bloemen ion of viola genoemd. Het Griekse ion leukon werd in Grieks-Romeinse omzetting Leucojum. Dit woord betekent eigenlijk wit viooltje. (7) Tot in de 16de eeuw en nog later heette het viooltje, het bolgewas Leucojum en de muurbloem, Matthiola annua, in alle kruidboeken viola en werden alleen door bijwoorden onderscheiden. Ons viooltje werd zwarte of purperen viool genoemd, de leukoje de witte of de bleke, de muurbloem de gele. Verder heette de nachtviool viola matronalis en zo waren er wel meer "viooltjes".

Ion (ionon) betekent warmen, de neus wordt verwarmd met een welriekende geur, net zoals de roos zijn geur uitstroomt. Het betekent bloeien als teken van warmte, *een welriekende* plant. Het is de eerste geur, de eerste bloem.

Het viooltje is Grieks. Het heet in die taal *ion*, dit werd in het Latijns viola. Duits heeft der Viol, in Zuidduits komt das Veele voor en in Noordduits das Veilchen. Fyoel, Feyal, Feygal, Feyhel in midden Hoogduits.

Gebruik.

Als gorgeldrank is de siroop goed tegen keelontstekingen en goed voor de ademhalingswegen. Violensiroop werd in Duitsland in de gehele middeleeuwen gemaakt en diende als bijzondere lekkernij, ook voor medische doeleinden. Behalve de eigenschappen van de wortels om het braken en de ontlasting te bevorderen beval men een bloedzuiverend aftreksel van bloembladeren aan bij chronisch huiduitslag.

Vondel, Geboorteclock;

‘Heb weinig tijd en vordel

Wie op ’t pralen gaat. Komt. Nymphen bereidt een stoel

Van bloemen hem, die ’t eerste licht zag in een viool’. (Te weten voor Vondel die in Keulen geboren is in een huis waar de viool uithing)

Maerlant; ‘Viola dat kruid staat koud in de eerste nature graad. Twee jaar kan je het goed houden dat opdat je het doet in een zuiver vat, maar het beste is de nieuwe en groene. (2) Men maakt dusdanig doende siroop dat men heet violaet dat uit violen met koken bestaat in water en duw het door een kleed en met suiker is het dus gereed. Wordt het genomen van violen groene dan is het dan van betere doene. (a) Het is goed als men heeft de koorts het lichaam te ontbinden mede maakt men olie van violaet. (3) Dus daarmede, dat men verstaat, men kookt in olie de bloemen en die olie die men er uit ziet komen die men duwt door een kleed dat is wat men violaet heet. (4) Men zalft hem die zijn hoofd

zweert als dat hem van hitte deert, voorhoofd en slaap zalft men daarmede dat is voor hem grote behoud’.

Herbarius in Dyetsche; ‘Violen, violetten of Viola zijn koud en nat in de eerste graad.

Van violen maak je siroop, suiker en olie. (2) De siroop van violen maak je aldus: ‘Kook violen in water, dan doe je het door een doek en meng er suiker bij, dat is siroop. Of van het sap van de violenbloemen en suiker maak je een siroop van violen. Of van de bloemen van violen die een nacht lang in lauw water gelegd zijn maak je na de zuivering met suiker een siroop van violen’. Maar van het sap van de bloemen en suiker maak je de beste siroop.

(3) Olie van violen maak je al kokende: ‘Doe de bloemen van violen in olijvenolie wat na de zuivering olie van violen genoemd wordt’.

(5) Tegen verhitte van de lever zelf je aan de buitenkant op de lever olie van violen.

(4) Tegen hoofdpijn die van hete zaken komt en om te slapen strijk je olie van violen op de slapen van het hoofd en op het voorhoofd.

(a) Siroop van violen heeft de kracht om te verzachten, te verkoelen en te bevochtigen en daarom is het goed in scherpe koorts, vooral in de dagelijkse, derdedaagse of om de dag. Suiker van violen maak je net als suiker van rozen door het sap van violen met wit suiker te mengen. Of de bloembladeren klein te snijden en met wit suiker te mengen en zo een vijftien dagen in de zon laten hangen om het drogen te volbrengen.

(6) Op hete, beginnende blaren stamp je de bloemen of het kruid van violen en leg het er op.

(4) Om te laten slapen in scherpe koorts was je de voeten in het afkooksel van violenkruid en de slapen van het hoofd of doe daar een spons in en duw het er op.

Als je de bloemen en bladeren van violen, van bernagie en van sla met vers vlees kookt is het een goed eten in de koorts.

Het afkooksel van violen is goed om op schurftige plaatsen te leggen en tegen schurft.

Als je violenbloemen ruikt of het sap op het voorhoofd strijkt geneest het de hoofdpijn die van hete zaken komen.

Tegen blaren in de borst en de longen kook je violen met verfijnd suiker, dat is ook goed tegen hoest die uit hete zaken komt en het verzacht de borst, ook is het goed tegen brandende of hete maag.

De siroop van violen is goed tegen pijn van de nieren, het laat plassen en laxeert de gal volgens Avicenna, Platearius en Serapio’.

Herbarijs; ‘Herba violaria is koud in de eerste graad. (4) En is goed tegen hete hoofdpijn gepleisterd. Het is goed in klysma’s tegen harde loop dat van gal komt. Of diegene die liggen in hete ziekte. Het is goed op alle hete plaatsen, het is goed in wondranken.

En de violen zijn koud in de eerste graad en vochtig in het midden van de andere graad. En sommige zeggen dat ze meer koudheden heeft dan vochtigheden. En 2 jaar blijven ze goed. Maar het is beter dat men ze elk jaar vernieuwt.

En violen zijn trekkende met hun vettigheid. En laten schijten, maar niet zeer. En helpen tegen blaren binnen die men als pleuris of zijdepijn uitscheldt. En ze maken het lichaam murw. (4) En violen geroken verzacht de hoofdpijn die van hitte komt. En violen met suiker gekookt doen hetzelfde.

(3) En van violen maakt men olie zoals men het van rozen doet en men noemt het oleum vyolateum en men maakt het aldus; Neem violen en kook ze in zuivere olie van olijven in een vat die in een ander vat staat dat met water op het vuur staat en daarna uitpersen, dit is olie vyolaet.

Ook zo maakt men het 40 dagen in de zon zonder vuur die beter is. En is goed voor die zijn hoofd zwaar is dat men daarmee de slaap en het voorhoofd en de voeten bestrijkt, dit laat de zieke slapen.

(2) Dit is siroop vyolaet; Neem violen en kook het in water en dan duw het uit door een doek en dan doe er suiker in, dit is goed gebruikt tegen de koorts. En het kruid gekookt maakt goed bloed. En is goed tegen hete hoest en droge.

Tegen schurft; stamp violen en leg ze er op. Violen gestampt en gelegd op wonden daar heen uit gaat, het trekt het uit en zuivert de wonden’.

Belgisch Kruidboek; ‘De welriekende violette werd eerst ten tyde der Romeinen in België, van Italië overgebracht; de bloemen die alhier meest in april worden geplukt, om riekende waters mede te

distilleren en syroop te bereiden, bezitten een borstverzachtend middel en worden gebruikt voor buikpyn, kwalen der kinderen en zieke menschen. Het sap uit de driekleurige of veld-violetten geperst en gestooten, is zeer dienstig om op vurige geswellen en wonden te leggen en den brand te verdryven; dit sap wordt ook met de oogzalve gemengd, en het zuivere sap alleen doet de vlekken der oogen verdryven, den brand verkoelen en het gezicht versterken’.

Dodonaeus; Violen zijn aangaande hun bloemen en bladeren van aard koud en vochtig.

De bloemen van violen zijn zeer goed en nuttig tegen alle verhitting van de inwendige leden en vooral van de zijden en van de longen, dat is pleuris, en ontsteking der longen. Ze verzoeten en verzachten de ruwheid en schraapachtigheid van de borst, van de keel, strot en diergelijke delen des lichaam en blussen die en laten ophouden alle onmatige hitte van de lever, van de nieren en van de blaas, matigen ook en verkoelen de grote hitte van de brandende of hete koortsen en bovendien bedwingen en overwinnen ze de scherpste en bijtachtigheid van alle galachtige vochtigheden en zijn zeer geschikt om de dorst te verslaan en te slissen.

Siroop van violen die van sommige Drosaton en van Actuarius Serapion op het Grieks genoemd wordt is gemaakt van het afkooksel van het water daar de verse violen dikwijls te week in gestaan hebben, het maakt de buik week en jaagt door de kamergang af en leidt de galachtigheid van onderen uit, genomen de zwaarte van drie of vier ons tegelijk.

Olie van violen wordt ook veel gebruikt als een sterk verkoelend en vochtig makend kracht in haar heeft. Men plag daarmee de slag of anders de slaap van het hoofd te bestrijken om de mens geleidelijk aan tot slapen te brengen als iemand door enige hete of droge ontsteking of onmatige hitte van het hoofd niet goed rusten of slapen kan. Dezelfde olie met de dooier van een ei gemengd verzoet de pijn van de aambeien en van de aarsdarm, maar men doet het ook zeer nuttig bij de pleisters of pappen die men maakt om te verkoelen en om de smart te stillen.

Gedroogde violen zijn zeer goed bij de dranken en andere dingen gemengd die men gebruikt om het hart te versterken en te verkwikken.

De bladeren van violenkruid met warme moes genomen verkoelen ook en maken vochtig en bovendien veroorzaken ze een lichte kamergang en maken de buik week, van buiten gebruikt verzoet het alle hete zwellen en zweren en zowel alleen als met polenta, dat is meel van gerstemout, gemengd en op de zieke leden des lichaam gelegd.

Men legt het ook op de verhitte maag en op de ontstoken ogen, als Galenus betuigt. Dioscorides schrijft dat men ze ook zeer nuttig legt op de aarsdarm die te los is en begint uit te vallen of te zinken zoals het dikwijls gebeurt. Dan ze mogen de uitvallende aarsdarm geschikt en nuttig wezen, niet omdat ze enige tezamen trekking hebben waarmee hij wederom ingedreven wordt of ingehouden, maar als een verzachtende en weekmakend ding zulks als dikwijls eerst op de uitvallende aarsdarm gelegd moet wezen eer men die wederom in kan laten trekken of keren en vooral als hij zeer ontstoken of verhit is.

Plinius schrijft van de violen dat de kransjes daarvan gemaakt en op het hoofd gelegd of geroken de zwarigheden van het hoofd en hoofdpijnen van te veel eten en drinken verdrijven en verbeteren kunnen, hij zegt ook dat violen met water gedronken of ingenomen de keelblaren en ontstekingen van de kelen genezen en vermaant ook dat alleen het purperkleurige van de violen genomen en verzamelt de vallende ziekte en vooral van de kinderen als ze dat met water innemen geneest. Hij voegt er noch meer bij, dat het zaad van violen de steken van de schorpioenen betert. In welke woorden van Plinius, hetzelfde dat hij van het purperkleurige van deze bloem schrijft, schijnt niet van de violen verstaan behoort te worden maar is daar van elders bijgevoegd uit de beschrijving van sterkruid of Aster Atticus waarvan we hier later spreken zullen, gemerkt dat men in Dioscorides (waaruit Plinius dikwijls geschreven heeft hetgeen hij van de krachten der kruiden voortbrengt) lezen mag dat de purperkleurige bloem niet van de viool, maar van de Aster Atticus dat met water gedronken is de keelblaren en gebreken van de keel en ook de vallende ziekte van de jonge kinderen helpen en genezen kan.

De violen daar men de olie van wil maken moeten heel vers en noch sappig of vochtig wezen want als ze droog geworden zijn schijnen ze met de vochtigheid die ze verloren hebben ook minder verkoelend geworden te zijn en wat hitte gekregen te hebben.

Aangaande de olie die men nemen moet om de violen in te stellen als men er olie van maken wil, die

moet of olie van onrijpe olijven zijn die men in het Grieks Omotribes en Omphacinon plag te noemen of olie van zoete amandelen, zo Mesue zegt.

Men gebruikt overal zeer veel de siroop van violen, in het Latijn Syrupus violatus solutivus genoemd waarvan drie of vier lepels vol gedronken de onmatige brandt van de koortsen verkoelen en maken de buik week en ontdoen de inwendige zweren, verkwikken het hart, verzoeten de pijn van de zijde en zijn zeer goed om alle kwaad te verdrijven dat van de grote hitte veroorzaakt is.

Om de dorst te verslaan en zowel van de koortsige mensen als van de gezonde in hete tijden van het jaar mag men een julep van violen gebruiken of wat van deze siroop met vers water gemengd wat in hete landen in de hondsdagen net zo gewoon is als het gebruik van de siroop van rozen om de hitte van het lichaam te matigen.

(2) Men plag deze siroop gewoonlijk te maken van het water waarin als het warm gemaakt is viermaal verse violen te week gesteld zijn geweest mits er suiker bij doen en dat te koken stellen of beter twintig of dertig dagen in de zon te houden.

De vochtigheid die in de verse violen overvloedig is verwekt de kamergang door haar zacht makende kracht, maar als ze droog zijn dan zegt Galenus en Mesue dat ze een purgerende kracht hebben en niet omdat ze week maken, maar omdat ze openen.

De droge violen openen de verstopping van de lever en laten de hete zwellen scheiden en zijn goed tegen de geelzucht.

De konserf van violen met suiker gemaakt is goed in dezelfde gebreken.

Het water wat van de violen gedistilleerd wordt helpt degene die los van zinnen zijn door hitte van koortsen en matigt de ontsteking van de lever.

(3) Olie van violen wordt gemaakt als de violen nog vers en in olie van onrijpe olijven te week gesteld worden en laat dat zo vijftien dagen in de zon staan en kook het daarna in een dubbel vat of bad en werp daarna de violen weg en bewaar alleen de olie en hernieuw dat weer en kook het en doe er verse violen bij en weer doorzeven.

Men maakt tot hetzelfde doel ook azijn van violen en zet de violen in de zon te week in goede sterke azijn.

Het poeder van de violen de zwaarte van een drachme genomen, dat is een vierendeel lood of ook omtrent een half lood, laat snel en gemakkelijk te kamer gaan zonder moeite of verdriet.

Men mag het water daar de violen in gekookt zijn geweest also goed gebruiken in de voornoemde gebreken als het gedistilleerd water, het sap dat daaruit geperst is terwijl het noch vers is is noch krachtiger.

Het zaad van de violen is niet alleen goed met water of wijn gedronken tegen de beten van de schorpioenen, maar verwekt ook de kamergang, breekt de steen van de blaas, geneest het niergruis en laat gemakkelijk plassen, sommige zeggen dat het ook verdrogend is gelijk het zaad van weegbree. Violen gestampt en alleen of met olie vermengt en op het hoofd gelegd zijn zeer goed tegen de verdroging van de hersens, melancholie of zwaarmoedigheid en zware gedachten, dezelfde alleen op het voorhoofd gebonden laten slapen.

Het kruid van de violen mag, in gebreke van de bloemen, zeer goed gebruikt worden en vooral in de hete koortsen en verhitte van de lever.

Dat Plinius schrijft van het purper van de violen, datzelfde wordt van sommige toegeschreven aan het geel dat midden in de vioolbloemen groeit en zeggen dat het in water gekookt goed is tegen de keelblaren en zwellen van de keel, daarmee gorgelen en tegen de vallende ziekte van de jonge kinderen, gedronken.

Om de kropzweren en zwellen die aan de keel komen te vermurwen en rijp te maken gebruiken sommige deze volgende beroking; ze nemen dit kruid met de bloemen en wortels met noch zoveel bladeren, bloemen en wortels van kamille en koken dat tezamen in water en laten de rook van dat water met een trechter in de mond komen.

Die een slag op het hoofd ontvangen heeft zal niet suizelen, noch meer ander letsel krijgen is het dat hij terstond gestampte violen drinkt en deze drank enige tijd onderhoudt.

De grote viool die te Constantinopel geteeld en vlijtig in de hoven onderhouden wordt is krachtig om de buik week te maken en te kamer laten gaan als men daarvan maar een of twee bladeren in het begin van de maaltijd inneemt terwijl dat ze noch vers zijn, min of meer als de verse rozen plegen te doen.

De wilde violen zijn de tamme of welriekende van krachten wat gelijk, maar zwakker dan die.

Naar het zeggen van alle dokters zijn de violen hoe dubbeler en hoe welriekender hoe beter en zo Lobel betuigt die van Antwerpen gaan de andere in alles te boven en zo Costicus schrijft overwinnen die van Constantinopel alle andere en niet alleen van hoeveelheid van bladeren en reuk, maar ook van krachten die in het week maken van de buik merkelyk genoeg blijken. Daartussen mag iedereen zich met die van zijn land behelpen.

Dan onder alle violen zijn meest te prijzen diegene die heel donker blauw, ja bijna zwart van kleur zijn en vooral om de siroop van deze bloemen te maken’.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>